

KST

Irene Nilsson Carlsson

Irene.nilsson-carlsson@socialstyrelsen.se

A/HT1

Ann-Sofie Bertilsson

Ann-sofie.Bertilsson@Socialstyrelsen.se

Primärvårdens stöd till patienter med ohälsosamma levnadsvanor 2020

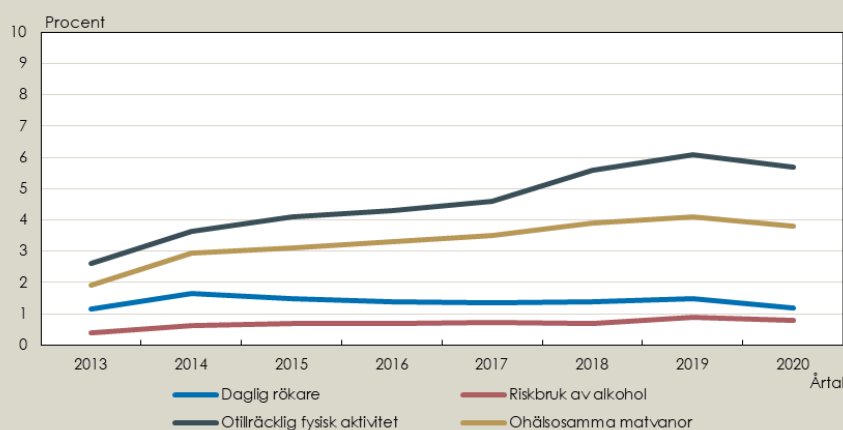
Socialstyrelsen har sedan 2011 rekommendationer till hälso- och sjukvården om rådgivning för patienter vid ohälsosamma levnadsvanor. Rådgivningen som ges i regionernas primärvård följs och redovisas årligen sedan 2013 med hjälp av data från en enkätundersökning. Här presenteras resultaten från undersökningen av rådgivningen under 2020.

Rådgivningen om levnadsvanor har minskat under pandemin

Rådgivningen till personer med ohälsosamma levnadsvanor minskade under 2020 jämfört med 2019. Det är ett trendbrott mot den tidigare successiva ökningen av rådgivningen sedan 2013, då Socialstyrelsen började följa upp följsamheten till myndighetens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor^{1,2}. Trendbrottet hänger sannolikt samman med covid-19 pandemin. Den rådgivning som ökat mest sedan 2013 gäller levnadsvanorna fysisk aktivitet och matvanor, se vidare figur 1.

Figur 1. Åtgärder till personer med ohälsosam levnadsvana

Andelen av primärvårdens patienter som har fått en dokumenterad åtgärd på grund av ohälsosam levnadsvana år 2013-2020.

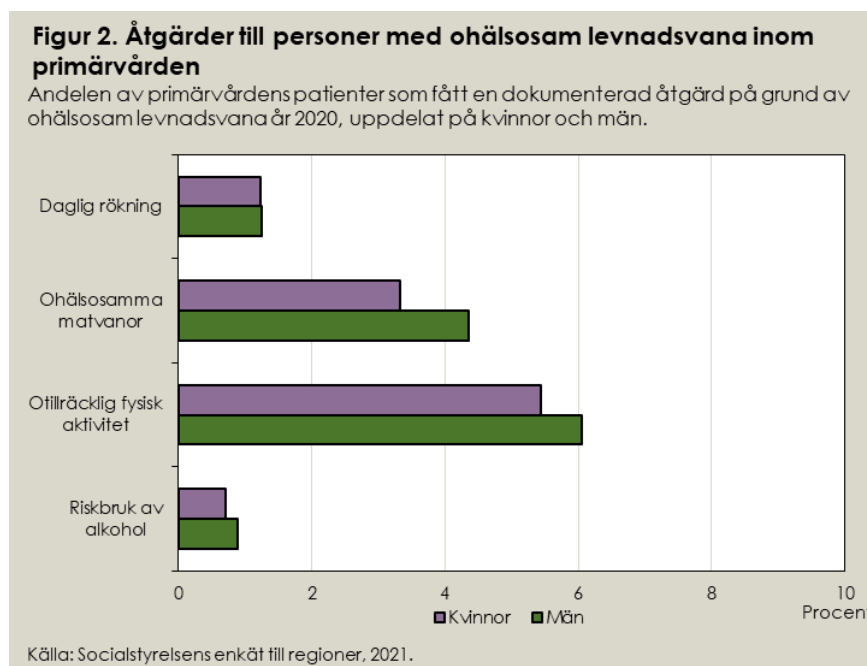
Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner år 2014 - 2021.

¹ Tidigare benämndes den Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder.

² Uppgifterna bygger på en enkät som har skickats till regionerna och svaren avser i regel verksamhet vid vårdcentraler/hälsocentraler eller motsvarande. Vi saknar motsvarande information från den kommunala hälso- och sjukvården och när det i rapporten anges primärvården avses därför regionernas primärvård. Jämförelsen mellan åren behöver göras med viss försiktighet eftersom det har tillkommit fler regioner som har svarat på enkäten sedan första insamlingen 2013. Vid insamlingen för 2020 rapporterade samtliga regioner.

Trendbrottet som skedde innebar att under 2020 minskade rådgivningen främst om levnadsvanorna fysisk aktivitet, rökning och matvanor, medan minskningen av rådgivningen om alkohol var marginell. Rådgivningen om rökning har minskat sedan 2014 dvs. även före pandemin. Över tid har även andelen personer i befolkningen som röker dagligen minskat.³

Liksom tidigare år är det en större andel av männen än kvinnorna som får rådgivning om någon av levnadsvanorna. Rådgivningen om rökning ges dock till lika stor andel av kvinnorna som av männen, se vidare figur 2.

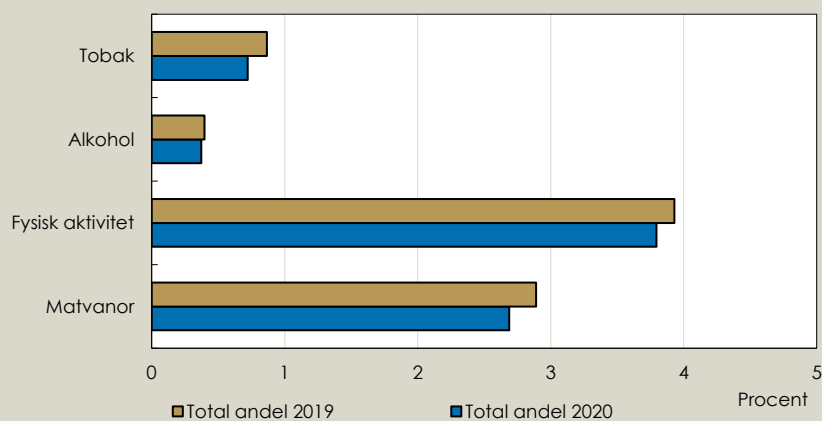

Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor ger rekommendationer om rådgivande samtal och kvalificerat rådgivande samtal utifrån evidensläget. Det är dock av stor vikt att hälso- och sjukvården fortsätter att erbjuda enkla råd om levnadsvanor. Åtgärden enkla råd förutsätts ofta ges som en första åtgärd då enkla råd utgör en naturlig del av de bedömningssamtal som hälso- och sjukvården har med patienter för att kartlägga och uppmärksamma ohälsosamma levnadsvanor. Enkla råd bör ses som en grund för fortsatt behandling med mer omfattande åtgärder (t.ex. rådgivande eller kvalificerat rådgivande samtal) och bör kunna ges på alla nivåer inom hälso- och sjukvården. I enkäten till regionerna ingår frågor om enkla råd, rådgivande samtal och kvalificerat rådgivande samtal. Uppföljningen visar att även den mer omfattande rådgivningen har minskat under 2020, se vidare figur 3.

³ År 2020 angav 7 procent av befolkningen i åldern 16 – 84 år att de var dagligrökare enligt Folkhälsomyndighetens enkät Hälsa på lika villkor.

Figur 3. Rådgivande samtal och kvalificerat rådgivande samtal till personer med ohälsosamma levnadsvanor

Jämförelse mellan år 2019 och 2020.

Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner, 2020 och 2021

Stora skillnader i rådgivningen mellan regionerna

Uppföljningen visar att det är stora skillnader mellan regionerna beträffande i vilken utsträckning patienterna fick rådgivning om levnadsvanor. Diagrammen nedan, figur 4 – 7, visar hur stor andel av patienterna i primärvården som fick rådgivande eller kvalificerat rådgivande samtal vid rökning, riskbruk av alkohol och otillräcklig fysisk aktivitet. När det gäller rådgivning om ohälsosamma matvanor redovisas endast kvalificerat rådgivande samtal eftersom rådgivande samtal ges betydligt lägre prioritet än det kvalificerade rådgivande samtalet enligt Socialstyrelsens nationella riktlinjer.⁴

Rökning

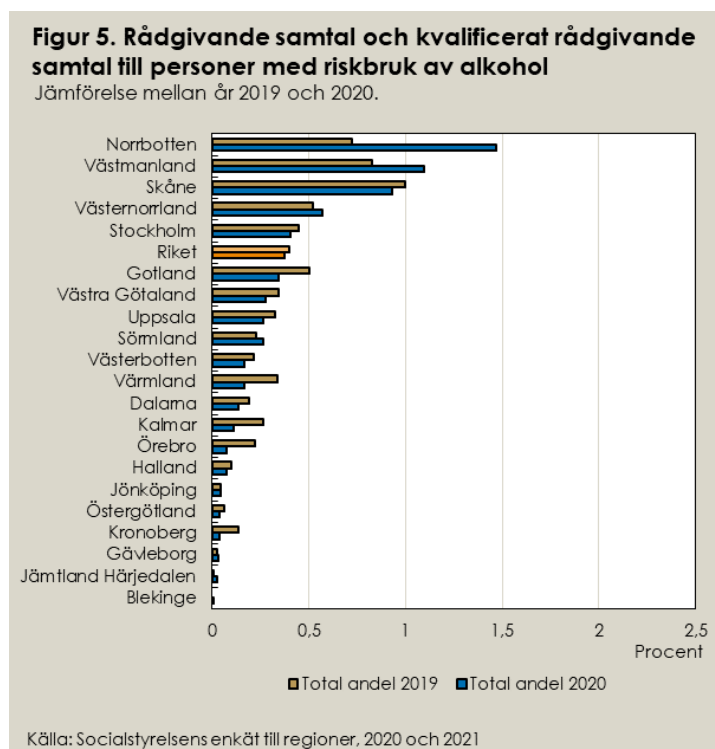
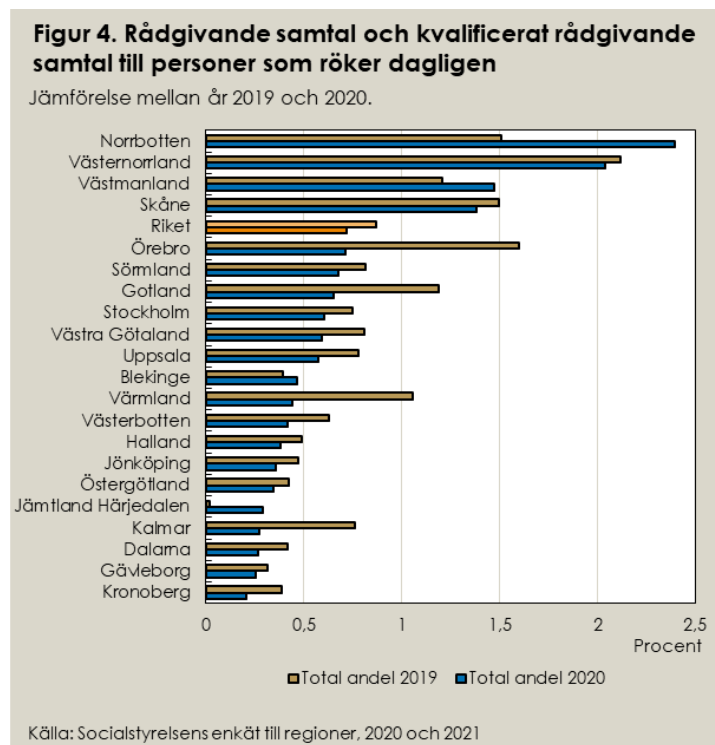
De flesta regioner har genomfört färre rådgivande eller kvalificerat rådgivande samtal om tobak 2020 jämfört med 2019, se vidare figur 4. Några regioner har dock utvecklat rådgivningen trots pandemin. Det gäller Norrbotten, Västmanland, Blekinge och Jämtland/Härjedalen. I Norrbotten fick nära 2,4 procent av besökarna i primärvården rådgivning om rökning medan endast 0,2 procent av besökarna i primärvården i Kronoberg fick sådan rådgivning.

Riskbruk av alkohol

Rådgivningen om riskbruk av alkohol minskade i de flesta regioner eller låg kvar på en låg nivå under 2020 jämfört med 2019. I åtta regioner var det färre än var tusende besökare som fick rådgivning om riskbruk av alkohol. Däremot så ökade rådgivningen under 2020 i Norrbotten och Västmanland. Redan tidigare gav de

⁴ För vuxna personer med ohälsosamma matvanor ges kvalificerat rådgivande samtal prioritering 2 medan åtgärden rådgivande samtal ges prioritering 7 (där 1 är högsta möjliga prioritering och 10 är lägsta prioritering).

regionerna rådgivning i relativt stor utsträckning. Under 2020 fick mer än 1 procent av besökarna i primärvården i Norrbotten och Västmanland rådgivning om riskbruk av alkohol, se vidare figur 5.

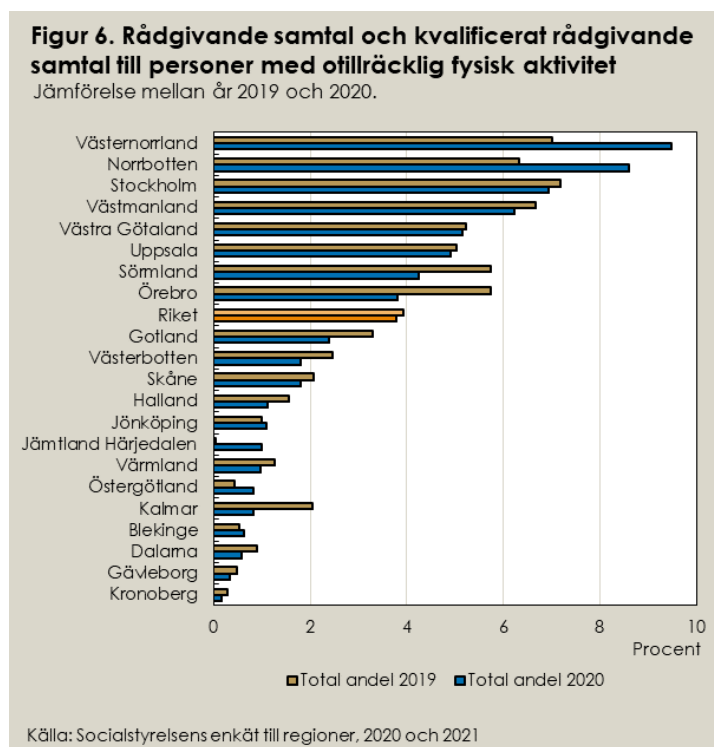

Otillräcklig fysisk aktivitet

Tillgång till rådgivning om fysisk aktivitet är ojämn mellan regionerna. Regioner som redan har en omfattande rådgivning såsom Västernorrland och Norrbotten har gett en större andel av besökarna rådgivning under 2020. Samtidigt visar figur 6 att flertalet regioner har minskat rådgivningen om fysisk aktivitet.

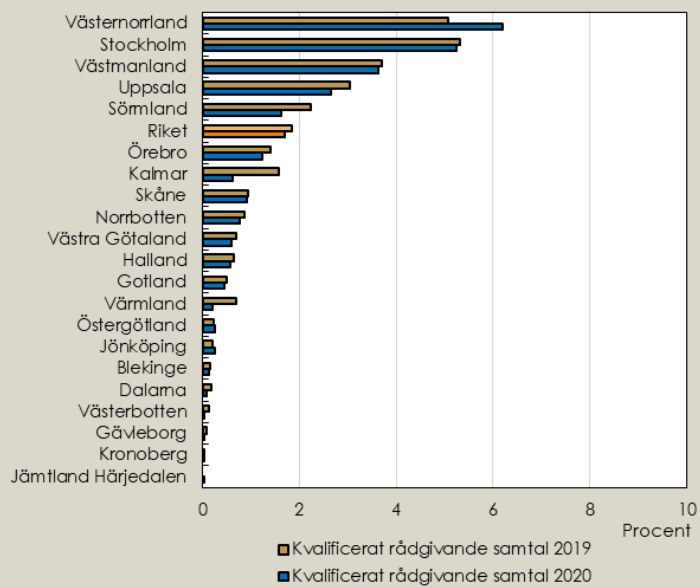
Ohälsosamma matvanor

Rådgivningen om matvanor har i de flesta regioner inte förändrats så mycket vid jämförelse av 2019 och 2020. Västernorrland som även tidigare hade en relativt omfattande rådgivning har gett en större andel av besökarna rådgivning, medan några andra regioner dragit ner på rådgivningen. Skillnaderna mellan regionerna är stora, se vidare figur 7. I Västmanland fick 6,2 procent av patienterna i primärvården kvalificerat rådgivande samtal om matvanor medan det i fem regioner var färre än var tusende besökare som fick kvalificerat rådgivande samtal om matvanor år 2020.

Figur 7. Kvalificerat rådgivande samtal till personer med ohälsosamma matvanor

Jämförelse mellan år 2019 och 2020.

Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner, 2020 och 2021